31. ARAŞTIRMA SONUÇLARI TOPLANTISI

1. CİLT

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

31. ARAŞTIRMA SONUÇLARI TOPLANTISI 1. CİLT

27 - 31 MAYIS 2013
MUĞLA

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No:164-1

YAYINA HAZIRLAYAN
Dr.Adil ÖZME

27- 31 Mayıs 2013 tarihlerinde gerçekleştirilen
35. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu,
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

ISSN:1017-7663

Kapak Fotoğrafı: Murat ARSLAN
"2012 Yılı Phaselis Antik Kenti ve Teritoryumu Yüzey Araştırması"

Not: Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi
MUĞLA – 2014

İÇİNDEKİLER

Marc WAELKENS - Eva KAPTIJN - Ralf VANDAM - Branko MUŞIÇ - Patrick DEGRYSE - Katrijn DIR - Kim EEKELERS - Annelore BLOMME - Gert VERSTRAETEN
Sagalassos'ta 2012 Senesinde Gerçekleştirilen Yüzey Araştırmaları.....7

Günder VARİNLİOĞLU
Boğsak Yüzey Araştırması (2012).....20

Ayşe F. EROL
Ordu İli Fatsa İlçesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2012.....28

Mustafa H. SAYAR - Göknur BEKTAŞ
Güneydoğu Trakya Eskiçağ Tarihi - Coğrafya Araştırması.....41

Mustafa ŞAHİN - Christof BERNS
Bursa İli Yüzey Araştırması - 2012, İznik.....49

İbrahim ÜNGÖR - Akın BİNGÖL - Yasin TOPALOĞLU - Yavuz GÜNAŞDI- Nezahat CEYLAN - Oktay ÖZGÜL - Alpaslan CEYLAN
2012 Yılı Erzincan - Erzurum İlleri Yüzey Araştırmaları.....61

Murat ARSLAN - Nihal TÜNER ÖNEN
2012 Yılı Phaselis Antik Kenti ve Teritoryumu Yüzey Araştırması.....78

Erksin GÜLEÇ - Mehmet SAĞIR - İsmail ÖZER - Serkan ŞAHİN - İsmail BAYKARA
2012 Yılı Konya Ve Hatay İlleri Yüzey Araştırması.....90

Yiğit Hayati ERBİL
Konya İli Beyşehir İlçesi Fasillar Aniti ve Çevresi Yüzey Araştırması 2012 Yılı Çalışmaları.....99

Ali BORAN - Tolga BOZKURT - Hasan YAŞAR
Ortaçağdan Günümüze Konya İli ve Güneybati İlçeleri 2012 Yılı Yüzey Araştırması.....112

İrfan YILDIZ - Zekai ERDAL - Dursun YILDIZ - Erkan KOÇ
Diyarbakir İli ve İlçeleri Ortaçağ ve Sonrasına Ait Mimarî ve Sanat Eserlerinin İncelenmesi Yüzey Araştırması - 2012 “Ergani - Çinar İlçeleri” Kuriki Höyük (Batman) Kazısında Ortaya Çıkarılan Silonun.....127

Mithat ATABAY
Anzak (Ariburnu) Savaş Alanı Üzerine Türkiye, Avustralya
ve Yeni Zelanda'nın Ortak Tarihsel ve Arkeolojik Araştırması
Projesi 2012 Yılı Çalışmaları.....145

Nazlı ÇINARDALI-KARAASLAN - Neyir KOLANKAYA BOSTANCI
İzmir İli, Menemen İlçesi Prehistorik ve Mimarî Protohistorik Dönem
2012 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması.....169

Ayşe Ç. TÜRKER
An Archaeological Survey Of Early Christian-Byzantine Period On The
Valleys That Reached The Hellespont: 2012 Research.....186

Osman DOĞANAY - Emine KÖKER
Zengibar Kalesi (Bozkır/ Konya) 2012 Yılı Yüzey Araştırmaları.....207

Mehmet ÖZSAİT - Sinem Üstün TÜRKTEKİ
Pisidya Yüzey Araştırmaları İlk Tunç Çağı Çanak Çömleği.....214

Mehmet ÖZSAİT - Nesrin ÖZSAİT - Özgür ÇOMAK
2012 Yılı Isparta Yüzey Araştırmaları.....228

Meral ORTAÇ
Bolu İli Akeolojik Yüzey Araştırması 2012:
Mengen İlçesi Çalışmaları.....245

Güner SAĞIR
Kars İli Ve Çevresinde Yer Alan Ortaçağ Ermeni Kiliseleri
Yüzey Araştırması 2012 Yılı Çalışmaları.....261

Ahmet ÇAYCI - Zekeriya ŞİMŞİR - İ. Mete MİMİROĞLU
Gevale Kalesi ve Çevresi Araştırmaları.....276

Hamdi ŞAHİN
Dağlık Kilikia Yerleşim Tarihi Ve Epigrafya Araştırmaları 2012.....287

İsmail ÖZER - Mehmet SAĞIR - Serkan ŞAHİN -
İsmail BAYKARA - Erksin GÜLEÇ
2012 Yılı Muğla ve Çanakkale İlleri Yüzey Araştırması.....297

Füsun TÜLEK
2012 Yılı Osmaniye Arkeolojik Yüzey Araştırmaları.....304

Zeynep KOÇEL ERDEM
Tekirdağ Ganos Dağı Arkeolojik Yüzey Araştırması
2012 Yılı Çalışmaları.....313

Christopher H. ROOSEVELT - Christina LUKE -
Peter COBB - Caitlin O'GRADY - Bradley SEKEDAT
The Central Lydia Archaeological Survey:
2012 Work at Kaymakçı and in The Marmara Lake Basin.....333

Reyhan KÖRPE - Mehmet Fatih YAVUZ
2012 Sestos Yüzey Araştırması.....356

Ahmet Cem ERKMAN - Cesur PEHLEVAN - Şakir Önder ÖZKURT -
Nuretdin KAYMAKÇI - Ferhat KAYA - Yarenkür ALKAN -
Ali AKBABA - Kutay Murat BOZCA - İsmail Ergün AYDOĞDU
2012 Yılı Kirşehir ve Yozgat İlleri Neojen Dönem
Omurgali Fosil Yataklari Yüzey Araştırması.....369

Turgay YAZAR - Ebru BİLGET FATAHA
Sivas İli 2011-2012 Yılları Yüzey Araştırması.....378

Asuman BALDIRAN - Aytekin BÜYÜKÖZER - Zeliha GİDER
Seydişehir 2012 Yılı Çalışmaları.....395

Metin KARTAL
Yukari Dicle Havzası'nda Neolitik Çağ Yontmataş Endüstri Araştırmaları
2005-2013: Körtik Tepe, Boncuklu Tarla ve Hakemi Use.....411

2012 YILI PHASELIS ANTİK KENTİ VE TERİTORYUMU YÜZEY ARAŞTIRMASI

Murat ARSLAN*
Nihal TÜNER ÖNEN

Phaselis Antik Kenti ve Teritoryumu Yüzey Araştırması 2012 yılında Kültür Varlıkları Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle 10-23 Eylül tarihlerinde disiplinler arası bir yaklaşımla; tarihsel coğrafya, epigrafi, eskiçağ tarihi, arkeoloji, nümizmatik, mimarî ve ekoloji uzmanlarından oluşan bir ekiple gerçekleştirilmiştir[1].

Keşfinin 200. yılında başladığımız Phaselis araştırmalarında, önceden saptanmış hedefler çerçevesinde, sistemli süreçler aracılığıyla veri toplanması ve bu verilerin farklı araştırmacı grupları tarafından yöntemli ve bilimsel olarak ele alınması amaçlanmış; bundan dolayı da salt arkeoloji/sualtı arkeolojisi, epigrafi, mimarî, nümizmatik ya da tarih alanında değil; eskiçağ bilimlerinin tümünün bir araya geldiği multidisipliner çalışma sistematiğiyle, çok yönlü ve kontrol edilebilir yeni bilgilerin açığa çıkarılması hedeflenmiştir.

Phaselis kentine ilişkin ilk araştırma faaliyeti, 1811-1812 yılında İngiliz Kraliyet Donanması adına, Küçük Asya'nın güney sahilinin ölçülmesi ile görevlendirilen Kaptan François Beaufort'un kenti keşfetmesiyle başlamaktadır[2]. Kentin planını çıkartan Beaufort, yaptığı kartografik araştırmalar sırasında yazıtlarda geçen *Phaselites* ethnikonundan dolayı bu harabeliği Phaselis'le özdeşleştirmiştir. İngiliz mimar, arkeolog, Charles Robert Cockerell de aynı yıl içinde Phaselis'e gelmiştir[3]. Kente bir sonraki ziyaret 1838 yılında İngiliz arkeolog Sir Charles Fellows tarafından yapılmıştır[4]. Hadrianus onuruna inşa edilen anıtsal kapının ithaf yazıtına ait fragmanları bulan Fellows, İmparatorluk Dönemi ana caddesinin *stadion* olduğunu zannetmiştir. 1842 yılında İngiliz teğmen, hidrograf ve coğrafyacı Thomas Abel Brimage Spratt ile İngiliz doğa bilimci Edward Forbes, Olympos ve Khimaira rotaları üzerinden Phaselis'e gelmişlerdir[5]. Fakat bu ziyaretlerin hepsi gemiyle ve kısa süreliğine olduğundan arazi tasvirleri ayrıntılı değildir ve yön istikametleri hususunda oldukça ciddi oryantasyon hataları mevcuttur.

19. yüzyılın son çeyreğinde ve 20. yüzyılın ilk yarısında Phaselis'e gelen araştırmacıların dikkatlerini esas itibariyle epigrafik araştırmalara çevirdikleri görülür. 1881-1882 yıllarında, Avusturya Arkeoloji Enstitüsü'nün kurucusu, arkeolog, epigraf Otto Benndorf ve çalışma arkadaşları Küçük Asya'nın güneybatısında yürüttükleri araştırmalar sırasında Phaselis'te de çalışmışlardır[6]. 1883 ve 1884 kışında Avusturya ekibinden Felix Ritter von Luschan Phaselis'e ait sahil şeridinin bölgesel özelliklerine dair bilgiler veren ilk fotoğraflamaları yapmıştır[7]. Aynı

* Prof. Dr. Murat ARSLAN, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Kampüs, 07058 Antalya/TÜRKİYE.
Yrd. Doç. Dr. Nihal Tüner Önen, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Kampüs, 07058 Antalya/TÜRKİYE.

[1] Araştırma çalışmalarımız sırasında Bakanlık temsilciliği görevini Antalya Arkeoloji Müzesi'nden Süleyman Atalay yürütmüştür. Kendisine destek ve katkısından dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

[2] Beaufort 1818, 56-70

[3] Cockerel 1903, 170 vd.

[4] Fellows 1839, 211 vd.

[5] Spratt-Forbes 1847, 194 vdd.

[6] Benndorf-Niemann 1884 (bkz. seyahat rotalarını içeren harita).

[7] Petersen-von. Luschan 1889, lev. 19. 1-2.

yıl içinde, Fransız bilim adamı Victor Bérard yerleşimi ziyaret etmiştir[8]. 1892 yılında Avusturya araştırma ekibinden Otto Benndorf, Ernst Kalinka ve meslektaşları Phaselis'te mimari, arkeolojik, epigrafik çalışmalara devam etmişlerdir. Bunları 1904 yılında İngiliz araştırma ekibinden David George Hogarth, Richard Norton ve Albert William van Buren takip etmiştir[9]. Avusturyalı klasik filolog Ernst Kalinka 1908 yılında yerleşimi yeniden ziyaret ederek kentteki yazıtları toplamış ve kentin tarihi konusunda araştırmalar yapmış ve 1944 yılında *TAM* II'de bu çalışmaları yayımlamıştır[10]. İtalyan araştırmacılardan Roberto Paribeni ve Pietro Romanelli 1913 yılında; Carlo Anti ise 1921 yılında Phaselis'te bulunmuşlardır[11]. Anti Antalya'ya dönüşü karayolundan yapmış ve Phaselis teritoryumu içinde yer alan birkaç yazıt ve yapı kalıntısını keşfetmiştir. Phaselis'in arkeolojik, epigrafik ve tarihsel coğrafi araştırmaları II. Dünya Savaşı'ndan sonra bölgeye gelen İngiliz araştırmacı Freya Madeline Stark ve George Bean tarafından yapılmıştır[12]. 1968 yılında, Alman mimar ve sualtı arkeoloğu Helmut Schläger, Phaselis limanlarının topografik ve mimari incelemelerine başlamıştır. Schläger'in 1969'da ölümünden sonra tetkikler 1970 yılında arkeolog Jorg Schäfer'ın idaresi altında devam etmiştir[13]. Schläger ve Schäfer ile meslektaşları, kent ve periferisinde yüzey araştırması yaparak Phaselis'in mimarisi ve tarihi hakkında önemli veriler elde etmişlerdir. Phaselis kentinin yerleşim alanına ilişkin şimdiye kadarki en kapsamlı topografik harita da söz konusu ekip tarafından hazırlanmıştır. 1980 yılında dönemin Antalya Müze Müdürü Kayhan Dörtlük, 1981-1985 yılları arasında ise Arkeolog Cevdet Bayburtluoğlu başkanlığında kentin ana cadde aksı boyunca devam eden kazı çalışmalarından sonra, 1992 yılında İ. Akan Atila başkanlığında Antalya Müzesi tarafından kentte çevre düzeni ve temizlik çalışmaları yürütülmüş; 1999-2000 yılları arasında dönemin müze müdürü Metin Pehlivaner sorumluluğunda Güney Liman'da Sualtı Araştırmaları gerçekleştirilmiştir[14].

Kent tarihi araştırmaları ile alan yönetiminin sistemli ve sürdürülebilir kılınması ortaya çıkacak sonuçları doğrudan etkileyebilen son derece kritik bir öneme sahiptir. 1811 yılından itibaren, farklı amaç ve doğrultularda ilerleyerek kesintilerle 2000 yılına değin süregelen Phaselis araştırmalarında bu iki temel unsurun eksikliği hayli belirgin bir görünüm kazanır. Bu özverili çalışmalar, bilimsel nitelikleri açısından son derece verimli olmalarına karşın, belirli bir süreklilik göster(e)medikleri için kentin gerek bölgesel gerekse Akdeniz özelindeki konumunun kavranmasına olanak sunacak ayrıntılı bir veri bütünü oluşturmazlar. Kentlerin ekonomik, politik, kültürel, sosyal ve mekânsal boyutları ile bu boyutların farklı düzeylerde bir araya gelmesi, zaman içerisinde değişen ve dönüşen, bağlam ve süreç bağımlı yapılar olması dolayısıyla Phaselis'te yürütülen yüzey araştırmasına jeomorfoloji ve ekoloji gibi aslen topografya ve doğa bilimleri alanında çalışan bilim insanları da eklemlenmiştir. Böylelikle Phaselis'in doğasının dönüştürülerek bir yaşam alanına çevrilmesi, kent yaşamının temel dinamikleri olan *flora* ve *fauna* gibi ekolojik faktörlerin tespit edilerek korunması yönünde tedbirlerin alınması ile mümkün kılınabilecektir. Bu perspektiften bakıldığında, Phaselis Antik Kenti ve Teritoryumu Yüzey Araştırması'nın öncül ve ardıl araştırmalar için bağlayıcı; gelecekteki çalışmalar için

[8] Bérard 1902, 336 vd.
[9] Van Buren 1908, 185 vdd.; Hogarth 1925, 199 vd;
[10] TAM II/3, s. 138 vdd. nr. 1183-1220
[11] Paribeni - Romanelli 1914, 183 vdd.; Anti 1923, 755 vdd.
[12] Stark 1956 172 vdd.; Bean 1968, 151 vdd.
[13] Schäfer 1971, 542-561; Schäfer 1981, 11, 13 vd.
[14] Dörtlük 1981, 80-82; Bayburtluoğlu 1983, 181-189; 1984, 301-312; 1985, 373-386; Atila –İzgiz –Karakurt 1994, 429-455.

yönlendirici bir temel teşkil ederek Phaselis özelinde bütüncül bir araştırma birikiminin oluşturulmasına olanak sunması planlanmaktadır.

Bu bağlamda 2012 yılı Phaselis Antik Kenti ve Teritoryumu Yüzey araştırması kapsamında kentin tarihsel coğrafyası ve yerleşim alanının belirlenmesi amacıyla ilk olarak arkeolojik doku ve mimarî buluntular ile kentin ulaşım ağının tespiti ve belgelenmesi hususunda çalışmalar yürütülmüştür.

Phaselis kentinin üzerinde kurulduğu yarımada, hemen arkasında 2366 m. yükselen Tahtalı Dağ ve bunun kuzeyinde uzanan Klimaks dağ sırası yüzünden iç kısımlardan soyutlanmıştır. Epigrafik belgeler sayesinde Phaselis teritoryumu sınırlarının kuzeyde Gökdere Vadisi'ne ulaştığı, güneyde Üç Adalar'dan Tahtalı Dağı istikametinde çekilecek bir hat doğrultusunda devam ettiği, batıda ise Çandır Vadisi boyunca uzandığı tespit edilebilmektedir (Resim: 1). Yaklaşık 288 dönüm alana yayılan yerleşim bölgesi denize doğru çıkıntı yapan yarımada ve kuzeyde yer alan tepe üzerinde uzanmaktadır (Resim: 2).

Kentin en erken yerleşim alanı olan *akropolis* üzerindeki yerleşim alanı yaklaşık 84 dönümdür. Plutarkhos'tan (*Kimon* XII. 3 vd.), Phaselis'in daha M.Ö. V. yüzyılda tahkimatlı bir kent olduğu öğrenilmektedir. Batı, güneybatı yamaçları üzerinde bugün görülen sur kalıntıları söz konusu surun Hellenistik Dönemde genişletilerek yeniden yapıldığını göstermektedir. Hellenistik surun içerisindeki tüm alan yaklaşık 200 dönümlük bir düzlüğe sahiptir. Yoğun bitki örtüsü ve sonraki dönemlerde yapılan tahribat yüzünden, kapsamlı bir araştırma yapılmaksızın *akropolis* üzerindeki yapıların durumunu ortaya çıkarmak imkansızdır. Açıkta olan kalıntılar Roma imparatorluk ve Geç Roma Dönemlerine aittir.

Kent limanı ve güney liman arasında, bu iki limanı birbirine bağlayan ana cadde uzanmaktadır. İki liman arasındaki arazide en kısa ve en uygun bağlantıyı sağlaması ve kent bölgesi içindeki merkezi konumu dolayısıyla, İmparatorluk Dönemi'nde kentin ana damarını teşkil etmiştir (Resim: 3). 225 m. uzunluğunda, 20-25 m. genişliğinde ve tümüyle taş plakalarla kaplı olan ana caddenin sağında ve solunda kentin resmi ve kamusal binaları yer almaktadır. Kentin bu kısmı, mastır plan çerçevesinde imar edilmiş, kentsel bir düzen göstermektedir. *Akropolis*'in kuzeybatı etekleri üzerinde, *skene* ve *cavea*'sı ile hala ayakta duran, tiyatro yer almaktadır. Tiyatronun karşısında, ithaf yazıtından Hadrianus için yapıldığı tespit edilen *Tetragonal Agora*; onun karşısında *Küçük Hamam* ve tabanı mozaikle döşeli, üç yönde derin kanallarla çevrilmiş, *latrina* bulunmaktadır. *Tetragonal Agora* içine sonradan kuzeydoğuda oldukça iyi korunmuş *apsis* yapısı dolayısıyla bazilika olduğu tespit edilen yapı inşa edilmiştir. Ana cadde üzerinde kesin olarak tarihlendirilebilen en erken yapı, girişinin üzerindeki ithaf yazıtından dolayı, Domitianus'a adandığı öğrenilen *Domitianus Agora*'sıdır.

Güney limanı ve ana cadde, liman girişinde, oldukça görkemli inşa edilmiş anıtsal bir kapı yapısıyla birbirinden ayrılmıştır. Dört köşesi aslan ayağı profilli elemanlarla süslenmiş, kare şekilli iki ayak üzerinde yükselen, tek kemerli bu anıtsal kapı, İmparator Hadrianus'un doğu seyahati sırasında Phaselis'i de ziyaret etmesi şerefine inşa edilmiştir.

Roma Dönemi'nde kentin su ihtiyacını karşılamak üzere *aquaductus* yapılmıştır. *Aquaductus*'un batısından itibaren batı kent başlar ve bugün için üç alçak tepe üzerinde görülen kalıntılar Doğu Roma Dönemi'ne aittir. İleriki araştırma sezonlarında jeofizik yöntemlerle yapılacak çalışmalar kentin bu kısmındaki yerleşim alanının anlaşılmasına olanak tanıyacaktır.

Batı kent ile kuzey yerleşim arasında uzanan lagün, yaz aylarında bir bataklığa dönüşmekte ve sağlıksız bir ortam yaratmaktadır (Resim: 4). Antikçağdan itibaren bu

durum kentteki yaşamı tehlike altına sokarak salgın hastalıklara zemin hazırlamaktadır. Son olarak Helmut Schläger'in buradaki çalışmanın ardından sıtmaya yakalanarak öldüğü bilinmektedir. Phaselis yüzey araştırmaları kapsamında buradaki lagünün rehabilite edilerek eski halini alması yörenin biyolojik çeşitliliğine zenginlik katacaktır.

Lagünün kuzeyinde yükselen dik plato yakası üzerinde kuzey yerleşim bulunmaktadır. Buradaki yerleşim alanına platonun güney kısmında, kuzeye doğru duvar aracılığıyla korunan ve güneyden de sadece zor geçilebilir bir kapı yoluyla girilebilmektedir. Yaklaşık 80 dönümlük bir alanı kapsayan yerleşim alanı üzerinde Hellenistik Dönem'den birkaç tahkimat yapısı bulunmaktadır. Plato üzerinde bulunan dağınık haldeki duvar kalıntıları, çatı kiremidi parçaları, birkaç adet büyük blok parçası, çok sayıdaki küçük sarnıç imara işaret etmektedir. Jeofizik yöntemler ile yapılacak çalışmalar kentin bu kısmındaki yerleşim alanının anlaşılmasına olanak tanıyacaktır.

Kentin üç *nekropolis* alanı bulunmaktadır: kuzeydoğu *nekropolis*'i, kuzeybatı *nekropolis*'i ve batı *nekropolis*'i. Bunların arasında en büyüğü kuzeydoğu *nekropolis*'idir. Bu *nekropolis* alanı doğuda İnce Burun'a kadar uzanmaktadır. Düz damlı lahit, *khamosorion* ve bir tane ana kayaya oyulmuş semerdam biçimli mezar tiplerinin gözlemlendiği kuzeybatı *nekropolis*'inde yapılan çalışmalar sırasında bu alanının halihazırdaki I. Derecede Arkeolojik Sit Alanı sınırları içerisinde bulunmadığı ve materyal kültür kalıntılarının Antalya-Kumluca Karayolu istikametinde devam ettiği tespit edilmiş; durum Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na bildirilmiştir. Kurulun 24.12.2012/1284 tarih ve numaralı kararıyla söz konusu alan I. Derecede Arkeolojik Sit Alanı kapsamına alınmıştır.

2012 yılı araştırmaları sırasında kent içi ve kentin diğer yerleşimlerle olan bağlantısını sağlayan ulaşım ağının tespiti konusunda önemli veriler elde edilmiştir. Kentin kuzey limanından itibaren kuzeydoğu *nekropolis* alanı boyunca İnceburun, Cennet Koyu olarak adlandırılan koy ve Karaburun istikametinde günümüzde devam eden yol güzergahı izlenmiş ve koordinatları alınmıştır (Resim: 5). Yolun genişliği yer yer 3 m.ye varmaktadır. Bu güzergah üzerinde bir kilise yapısı ve birkaç yapı kalıntısı tespit edilmiştir (Resim: 6). Söz konusu güzergah Alacasu istikametinde ilerlemekte ve Alacasuyun kuzeyindeki Sarıören Tepesini aşmaktadır. Bu alanda 2 m. genişliği bulan yolun yer yer ana kayaya oyulduğu, yer yer istinat duvarları ile desteklendiği görülmüştür.

Lagünün kuzeyinden itibaren kuzeybatı istikametinde devam eden ve yer yer 4.5 m. genişliğe sahip bir yol güzergahının modern Antalya-Kumluca karayolu boyunca yak. 250 m. kadar devam ettiği ve bir noktadan sonra modern yolun altında kaldığı tespit edilmiştir (Resim: 7). Alacasu vadisinin girişinde, Sarıören Tepesi'nin güneybatı etekleri boyunca kuzeybatı yönünde Idyros istikametinde tespit edilen yol, söz konusu güzergahın devamı niteliğindedir. 4-5 m. genişliğe ulaşan yol burada da Antalya-Kumluca karayolu yapımı dolayısıyla kesintiye uğramaktadır.

Kentin güney limanı ile Bostanlı Plajı arasında yükselen tepenin, kuzey ve kuzeybatı yamaçları boyunca, batı *nekropolis*'inin uzanım alanında devam eden ve Tekirova istikametinde güneye doğru yönelen yol güzergahının da *GPS* koordinatları alınmıştır (Resim: 8). Güney Limanı ile Bostanlı Plajı arasındaki burnun kayalık yamaçlarının ana kayaya inşa edilen yol sayesinde aşıldığı gözlenmiştir. Söz konusu yolun güneyinde, Bostanlı plajının batı kısmında kuzeybatı-güneydoğu uzantılı bir kilise ve müştemilatları tespit edilmiştir. Bostanlı plajının güneyinde yükselen Alatepe eteklerinden başlayarak Tekirova yönünde; yaklaşık 1 m. yükseklik ve 80 ile 105 cm. arasında değişen genişlikte, takriben 1 km.

boyunca, doğu-batı istikametinde uzanan bir tahkimat tespit edilmiştir (Resim: 9). Söz konusu duvarların yer yer kulelerle tahkim edildiği ve topografyaya uygun olarak iki yerde kapılar vasıtasıyla kontrollü geçiş imkanı verdiği saptanmıştır. Alatepe eteklerinde tespit edilen ve geç antik döneme (Doğu Roma) tarihlendirilebilecek tahkimat ve yol kalıntılarının, Phaselis - Olympos arasındaki sahil yoluna ait olduğu düşünülmektedir. Ayrıca söz konusu güzergah üzerinde saptanan 33x40 m. ölçülerindeki yapı kalıntılarının, *Tabula Peitungeriana*'da işaretlenen çift kuleli konaklama istasyonu olması muhtemel gözükmektedir (Resim: 10). Sit sınırı dışında kalan bu yapı kalıntıları ve biraz daha güney batıda tespit edilen çevre duvarlarıyla tahkim edilmiş çiftlik yerleşimleri gibi önemli materyal kültür bulguları fotoğraflanarak, *GPS* koordinatları alınmış ve harita üzerinde konumlandırılmıştır. Kültür Bakanlığı ve Antalya Koruma Kurulu'na yapılan başvurular sayesinde sit sınırı söz konusu kalıntıları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Epigrafi çalışmalarında, şimdiye kadar kent içinde olduğu bilinen 58 yazıttan 40 tanesi yerlerinde tespit edilmiş ve ıstampajları alınarak kayda geçirilmiştir. Bunlardan 21'i Ana Cadde üzerinde; 10'u *akropolis* ve eteklerinde; 7'si Güney Liman'da; ve 2'si de Büyük Hamam'da bulunmuştur. Kentteki bilinen epigrafik belgelerin yanı sıra 1'i fragment olmak üzere 5 tane yeni yazıt tespit edilmiştir.

Bunlardan ikisi Roma İmparatoru Hadrianus'un M.S. 131-132 yıllarına denk düşen ikinci seyahatiyle ilişkili olarak imparatorun karısı Sabina ile kayınvalidesi Matidia'ya ithaf edilmiş yazıtlar olup kentin Güney Liman girişindeki Hadrianus Takı'yla ilişkilendirilmiştir (Resim: 11-12). Bugüne kadar Phaselis'te imparatorun kenti ziyaret etmesi nedeniyle hanedan üyelerine ithafen yazılmış iki yazıt bilinmekteydi. Bunlar Traianus'un karısı Plotina ve Hadrianus'un kız kardeşi Paulina içindi. Yeni bulunan ithaflarla birlikte bu yazıtların sayısı dörde ulaşmıştır[15]. Söz konusu ithafların yanında Hadrianus Takı arşitrav blokları üzerindeki ithaf yazıtının bir parçası olup bu adamaya yönelik önceki çalışmaları doğrulayan bir fragman da yerinde tespit edilmiştir (Resim: 13). Yine kentin Güney Limanı'nda İmparator Lucius Aurelius Verus'un Doğu Seferi'yle ilintili bir onurlandırma yazıtı gün ışığına çıkarılmıştır (Resim: 14).

Son olarak da daha önceden yayınlanmış yazıtlardan tanıdığımız ve Phaselis'e iki *agon* vakfeden ve kentin önde gelen şahsiyetlerinden olan Aurelia Apphia için yazılmış bir onur yazıtı tespit edilmiştir. Söz konusu yazıt tiyatronun güneyinden *akropolis*'e girişine doğru devam eden merdivenlerin bitimindeki kule tarzı yapıda ikinci bir kullanıma tabi tutulmuştur. İkinci kullanımı sırasında üstü sıvanan blok boyanmış ve üzerine yeniden bir yazı yazılmıştır. Oldukça tahrip olan boya ve yazının korunması için Antalya Müzesi'nden den iki uzman çağrılmış ve blok üzerindeki boyalı kısmının sağlamlaştırma çalışması yerinde yapılmıştır (Resim: 15).

[15] Daha detaylı bilgi için bkz. Tüner Önen 2013, 93-106.

KAYNAKÇA

ANTİ 1923: C. Anti*, Esplorazioni archeologiche nella Licia e nella Pamfilia*, MonAL 29 (1923) 657–786.

ATİLA – İZGİZ – KARAKURT 1994: İ. A. Atila – S. B. İzgiz – B. Karakurt, *1992 Yılı Phaselis Çevre Düzeni ve Temizlik Çalışmaları*, 4. Müze Kurtarma Kazıları Semineri 26-29 Nisan 1993, Ankara 1994, 429-455.

BAYBURTLUOĞLU 1983: C. Bayburtluoğlu, *1982 Phaselis Kazısı Raporu*, KST V (1983) 181-189.

BAYBURTLUOĞLU 1984: C. Bayburtluoğlu, *1983 Phaselis Kazısı Raporu*, KST VI (1984) 301-312.

BAYBURTLUOĞLU 1985: C. Bayburtluoğlu, *Phaselis Kazısı Raporu*, KST VII (1985) 373-386.

BEAN 1968: G. E. Bean, *Turkey's Southern Shore*, Londra.

BEAUFORT 1818: F. Beaufort, *Karamania or a Brief Description of the South Coast of Asia Minor and of the Remains of Antiquity etc.*, Londra.

BENNDORF – NİEMANN 1884: O. Benndorf - G. Niemann, *Reisen in Lykien und Karien*, Viyana.

BÉRARD 1902: V. Bérard, *Les Phéniciens et l'Odyssée.* Tome I, Paris.

VAN BUREN 1908: A.W. van Buren, *Inscriptions from Asia Minor, Cyprus and the Cyrenaica*, JHS 28 (1908) 180-201.

COCKEREL 1903: C. R. Cockerel, *Travel in Southern Europe and the Levant 1810-1817*, London-New York.

DÖRTLÜK 1981: K. Dörtlük, *1980 yılı Phaselis arkeolojik çalışmaları*, KST III (1981) 80-82.

FELLOWS 1839: Ch. Fellows, *Journal written during an excursion in Asia Minor 1838,* London.

HOGARTH 1925: D. G. Hogarth, *The Wandering Scholar*, Oxford.

PETERSEN – VON LUSCHAN 1889: E. Petersen – F. von Luschan, *Reisen in Lykien Milyas und Kibyratis Reisen im südwestlichen Kleinasien II*, Viyana.

PARİBENİ - ROMANELLİ 1914: R. Paribeni - R. Romanelli, *Studii e ricerche archeologiche nell'Anatolia meridionale*, MonAnt 23 (1914) 5-274.

SCHÄFER 1971: J., Phaselis. *Zur Topographia der Sdadt und des Hafengebietes. Vorläufiger Bericht*, AA 1971, 542-561

SCHÄFER 1981: J. Schäfer (ed.), *Phaselis. Beiträge zur Topographie und Geschichte der Stadt und ihrer Häfen, Tübingen* (Ist. Mitt. Beiheft 24).

SPRATT - FORBES 1847: T. A. B. Spratt - E. Forbes, *Travels in Lycia, Milyas and Cibyratis*, Londra.

STARK 1956: F. Stark, *Lycian Schore*, Londra.

TAM: Tutuli Asia Minoris.

ÖNEN 2013: N. Tüner Önen, *Hadrians Reisen im östlichen Mittelmeer anhand neuer Inschriften aus Phaselis,* Adalya XVI (2013) 93-106.

Resim 1: Phaselis Teritoryumunun sınırları

Resim 2: Phaselis Yarımadası'nın hava fotoğrafı

Resim 3: Phaselis Kenti Akropolis ve ana cadde aksı

Resim 4: Kent içinde yer alan lagün

Kuzey Yolu
Kuzey Yolu
Kuzey Yolu

Resim 8: Phaselis – Tekirova yol güzergahı

Resim 9: Phaselis – Tekirova arasındaki yol güzergahı üzerinde tespit edilen koruma duvarı

Resim 10: Phaselis – Olympos güzergahı üzerinde yer alan olası mansio yapısına ait kalıntılar

Resim 11: Sabina için ithaf yazıtı

Resim 12: Matidia için ithaf yazıtı

Resim 13: Hadrianus Takının İthaf Yazıtı'na ait fragman

Resim 14: İmparator Lucius Verus'a ait ithaf yazıtı

Resim 15: Aurelia Apphia için yazılmış bir onur yazıtı